

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČASOPIS VĚNOVANÝ ZÁJMUM KŘESŤANSKÉHO VYCHOVÁNÍ.

Výchova svědomí.

Píše dr. Jos. Kachník.

1. Svědomí a svědomitost.

Býti svědomitým považuje se za nejvýtečnější vlastnost mravního charakteru. Každý chce býti svědomitým, každý volán jsa k zodpovědnosti a necítě se býti vinným, odvolává se k svému svědomí. Nazvánu býti nesvědomitým jest největší příhanou.

O vnitřním jakémsi hlasu, jenž jej upomínal, kdykoli jednati měl, mluví již Sokrates, o divých furiích, Erinnyích a Eumenidách — o svědomí to po skutku hryzoucím — vypravují mythologové řečtí i římstí. „Co jest svoboda?“ — táže se řecký mudrlec Periander a odpovídá: „Dobré svědomí.“ „Sladké jest svědomí“ — dí Cicero — „jakož i vzpomínka na mnohé skutky dobré.“ „To pevnou budiž hradbou“ — praví Horác — „ničeho nebyti si svědomu.“ „Dnem i nocí sebou nosíme svědka (svědomí) — píše Ovid. „Špatné svědomí“ — dí Seneka — „jest vzpomínka na skutky zlé, dobré svědomí na skutky dobré.“ „Svědomí jest jakoby rána v těle“ praví Plutarch; „svědomí“ — dí Quintilián — „vyváží tisíc svědků.“ Ke svému svědomí odvolává se Apoštol národů na důkaz své počestnosti (Skut. ap. 23, 1) a sv. Augustin s ostatními velikány vědy křesťanské utěšují se myšlenkou: „Ať si mluví, co kdo chce, jen když svědomí nás neobviňuje.“

Na svědomitosti zakládá se veškeren život společenský, bez svědomitosti, nebylo by pořádku ve státě, úředník nadřízený napomíná podřízené, aby jednali vždy svědomitě. Přece ale byli a jsou filosofové a vychovatelé, kteří se svědomí a svědomitosti posmívají.¹⁾ Díky Bohu, že jest přirozenost lidská a zkušenost všech národů silnější než zvrácené názory rozumu pokaženého — o svědomí a svědomitosti mluví všichni a vykazují jim v životě mravním místo nejdůležitější. To jest faktum, jež nikdo popříti nemůže. Tomu-li tak, jest věru s podivením, že se dosud tomuto předmětu ve vychovatelství tak málo pozornosti věnovalo. Prohlédněte české učebnice paedagogiky a hledejte tu odstavec o svědomí a svědomitosti. Marně byste hledali. Herbart ovšem nezná svědomí, nýbrž jen rozumový úsudek mravně-aesthetický. My pak dosud jsme Herbartovci s tělem a s duší. Nám neimponuje ani křesťanská-česká minulost ani nezkažená duše našeho lidu, ale cizina. Názor filosofa, který právo přirozené upírá a vše na aesthetické libosti představ buduje,

¹⁾ Srovnej třeba článek: „Správný názor o vzniku činů lidských“ v „Rozhledech“ 1905 č. 1.

jest dosud české paedagogice směrodatným. K tomu přistupuje Spencerův směr positivistický, jenž se dle některých listů paedagogických stal jakoby evangeliem i některých vychovatelů českých. Svědomí prý se vyvinulo z vlastní vnitřní zkušenosti, dle níž člověk postupem poznával, že z pravidla lepším bývá řídit se dle citů výše vyvinutých než dle citů nižších, které předcházely. Tak prý dospěl člověk k jakési sebevládě a naučil se jedny pudy druhým podrobovati.¹⁾

Tážeme-li se, kdy se to stalo, nedávají pozitivisté odpovědi. Nemohou jí také dáti. Jak dalece sahá paměť lidská, tak dalece vyskytuje se svědomí jakožto činitel nejmohutněji na mravy působící. Ať odezíráme od Adama, jenž po hříchu trápen výčitkami svědomí skryl se před tváří Hospodinovou, již nejstarší písemné památky o svědomí jasně vydávají svědectví. Indický zákon Manův dí: „Teprve tehdy jedná člověk mravně dobře, když plní povinnosti, které mu jeho vlastní nitro předpisuje, a jedná lépe, než kdyby se řídil dle zevnější autority.“ A nejstarší čínská kniha zákonů Tschong-yong dí: „Zákon Nejvyššího vtisknut jest přirozenosti lidské a světlo rozumu jest vůdcem, jehož člověk následovati musí.“ Nedal si tedy dle nejstarších památek člověk svědomí sám, nýbrž dáno mu bylo mocí vyšší. Pro tvrzení, že by si byl člověk sám svědomí utvořil, nemohou pozitivisté uvést žádného důvodu z pozorování psychického, co se přece při vědě exaktní, jakou positivism býti chce, nutně vyžaduje. Ba potřebí jen poněkud život dětí pozorovati, aby se každý nepředpojatý přesvědčil, že svědomí ozývá se dříve než-li rozum ze zkušenosti usuzovati může.

Pohlédněme třeba na malé dítě, když chce někoho udeřiti. Pozvedá ruku a hledí upřeně na toho, koho udeřiti chce. V zraku jeví se nerozhodnost. Mám či nemám? Odkud tato nerozhodnost? Patrně jest v duši dítěte něco, co mu velí, aby nešlo, druhému bolesti nepůsobilo. Ale proti tomuto musí vzpírati se jakás sklonnost, žádostivost smyslná, druhému přece nějakou nepříjemnost způsobiti, jinak nedal by se rozpor, jenž dle chování dítěte v nitru nastal, vysvětliti.

Jsou tedy v tomto pochodu duševním súčasněni čtyři činitelé, a to: zákon přirozený, jenž nakloňuje dítě, aby nečinilo druhému, co jemu samému jest nepříjemno, zlá žádostivost či škodolibost, jež nutká, aby způsobilo bolest druhému, jakés nutkání zanechati právě tohoto přítomného činu, poněvadž rozum soudí, že by nepříjemnost druhému působiti a tedy nedovoleným býti mohl. Dokud jest rozum slabý, řídí se dítě dle povelu jiných; řekne-li otec, matka, sestra aneb i kdo jiný, aby udeřilo, jistě udeří přes ono vnitřné k dobrému nutkání; rovněž učiní, když osoba, již udeřiti chce, na dítě se ušklibne aneb jinak je podráždí. V prvním případě podvolil se slabý a nesamostatný rozum autoritě, v druhém případě zvítězila zlá žádostivost nad zákonem přirozeným, nad vnitřním nutkáním k dobrému i nad slabým rozumem. Čím více postupem let dítě příkazy přirozeného zákona mravního si uvědomuje a znalostí příkázání Božích a svých představených je rozhojňuje, čím více správnou výchovou soudnost rozumu se zvyšuje a vůle moudrým vedením od zlé žádostivosti se odvrací, tím více řídí se dítě při jednotlivých úkonech oním vnitřním nutkáním.

Nutkání to jest svědomí předchozí. Nazývá se hlasem Božím, poněvadž Bůh tvůrce přirozenosti lidské, každému jej vštípl, aby zachován byl mravní řád poměru člověka k Bohu, sobě samému a k ostatním tvorům rozumným, bez něhož společenské spoluzítí, na něž člověk přirozeností

¹⁾ Herbert Spencer, *Data of Ethics*, str. 139.

svou jest odkázán, bylo by nemožným. Odtud také vysvětluje se všeobecné svědectví národů o existenci svědomí.

Jest ovšem svědomí jen vnitřnou sklonností, a na člověku svobodném a rozumném jest, aby sklonnost tu či ono vnitřné nutkání vypěstil v hlas, jenž vždy se ozývá, kdy jednati jest, neboť pak naleznu poklad, jenž slove svědomí bdělé. Zanedbával-li výchovu tohoto samým Tvůrcem člověku vštípeného vůdce životem, tu hlas jeho se neozývá: svědomí jest dřímavé, ba když hnutí jeho utlumoval, stává se konečně otupělým, největší to neštěstí, jež člověka potkati může. Špatnou výchovou možno přisvojiti dětem mravní zásady bludné a obestříti soudnost jejich napohlednými pravdami, jichž lichost nikterak netuší, a pak jednají ve svědomí nepřemožitelně a nezaviněně bludném, aneb tuší sice bludnost zásad, ale nikterak se nepřičiňují, aby pravdy se dopátraly, a pak jest svědomí jejich přemožitelně či zaviněně bludné. Někdy rozhodne se dítě o dovolenosti činu, jež předsevzítí chce: svědomí jeho jest rozhodné, jindy však pochybuje, smí-li úkon předsevzítí čili nic: svědomí jeho jest nerozhodné. Jsou i případy, že chovanci zdá se, jakoby mezi dvě povinnosti tak postaven byl, že domnívá se nedovoleně jednati, ať tu či onu vykoná, což jest svědomí zmatené; jindy opět buď následkem tělesné choroby a čivních poruch aneb následkem citlivůstkářského vychování ve všem spatřuje věc nedovolenou a bojí se jednati, aby se mravního poklesku nedopustil, což jest politováníhodný patologický stav svědomí úzkostlivého. Blažené dítě, jež i nejmenší nepřístojnost každého skutku postřehuje, neboť těší se svědomí útlému; veliké pozornosti vychovatelské věnovati jest chovancům, kteří vše na lehkou váhu berou, majíce svědomí široké či laxní, jakož i těm, již na zevnější formy pouze důraz kladou, vnitřné shodnosti skutku s mravním zákonem si nevšímajíce, neboť mají svědomí farisejské.

Hle, kolik to duševních stavů, na nichž mravní charakter chovanců závisí! Zda nezaslouží, aby jim vychovatel všestrannou pozornost věnoval?

Hlas svědomí ani po skutku neutuchá. I malé dítě, když udeřilo, dá se obyčejně do pláče. Proč? Pamět vybavuje představu činu a pokaždé nutí onen neutuchající vnitřný hlas náš rozum, aby čin se zásadami mravními porovnával. A tu buď shodným jeví se skutek a následuje úchvala, vnitřná radost a spokojenost, aneb čin jeví se býti na odpor zdravému rozumu jakožto tlumočnicku mravního řádu a nastává — kdykoli představa se vrací — vnitřní hryzení, stále obžalování, ustavičný nepokoj, muka nesnesitelná. Tot hlas svědomí následujícího!

Kolik zločinců vydalo se samo v ruce spravedlnosti, nemohouce snéstí výčitek svědomí! Kolik bylo již dohnáno až k zoufalství! Kolik chovanců zakrňuje duševně a hyne i tělesně následkem špatného svědomí! Jiné pomoci není, leč vrátiti se zpět pokáním a pevnou vůlí k řádu mravnímu, k Bohu. Pevná vůle, před každým činem svého svědomí se potazovati a dle jeho rozhodnutí neochvějně jednati, jest svědomitost: pilíř, na němž spočívá veškera důvěra společenská, veškera mravnost, veškereň pořádek. Opak její jest nesvědomitost.

Nelze upřítí, že jest v nynější společnosti lidské mnoho nesvědomitosti. Množící se zpronevěry, poplatnost, nedbalost u vykonávání povinností, utiskování a vydírání jiných jsou toho důkazem. Jest mnoho těch, kteří jednají ve svědomí zaviněně bludném, mnoho těch, jichž svědomí jest laxní, mnoho těch, jichž svědomí jest otupělé. V neštěstí však a ve chvílích klidných jako obr vztyčuje se před duší výčitka svědomí. Odtud tolik nespo-

kojenosti, rozháranosti a rozervanosti i mezi těmi, kteří statky dostatečně oplývají. K napravení těchto vad společenských mnoho přispěla by zdárná výchova svědomí v rodině, ve škole a v životě veřejném. Látka jest příliš obšírná, možno tedy jen několik rysů zachytnouti a nastíniti.

Několik myšlenek o školní kázní.

— 5 —

Do chování mládeže školní stále si stěžujeme. Takové stesky byly, jsou a budou — lze směle říci — ještě dlouho po nás.

Nezachovají se staří všem, jakž teprve naše nadějná mládež! Hůře je, že slýcháme i vážené osobnosti pronášeti se v tom smyslu, že mravy mládeže jsou stále horší, ba že se u ní nejevily nikdy známky takového mravního úpadku jako v době nynější. Takové řeči jsou ostnem svým obráceny přímo proti nám učitelům, jsmež za chování mládeže té zodpovědni. Vychováváme ji vyučováním, a cíl výchovný je vyučovacím nadřaděn! Ale nezoufejme! Úsudky takové čiší obyčejně z daleka přeháněním a pocházejí obyčejně od osob, které nechtějí si na paměť přivést hříchy svého mládí. Postačí přečísti si zápisky některého kantora staré školy, aby nám jasně vysvitla holubičí povaha a „vzorné“ chování tehdejší mládeže školou povinné. A tu ještě pan učitel vládl osvědčenými prostředky, jež by i dnes našim dětem naháněly hrůzu: rákoskou, oslí lavicí, černou knihou a pod., kdežto způsobným školáčkům kynuly mnohonásobné odměny!

V jednom však rádi přisvědčíme přísným kazatelům a posuzovatelům dětí nové školy: není vše jak by mělo býti, ba mnohému je třeba rozhodné nápravy. Nesluší pak ze všeho viniti rodinné a společenské poměry, v nichž dítě žije. I v tobě je vina, bratře v povolání, a čím spíše si ji uvědomíš, tím lépe pro tebe a mládež tobě svěřenou. Je povinností naši přiznati se k chybám, jichž se u výchově dopouštíme a jimiž sami přispíváme k nevhodnému chování mládeže. Přiznání (stará pravda) první krok k nápravě.

Je jisto, že v poměrech rodinných a společenských tkví kořen zla, jež dítě sebou do školy přináší. Těžko vštěpovati dítěti mravní názory, má-li táta opilce, jenž ob den ženu sbije a u přítomnosti dětí vychrlí spoustu nekulturních výrazů. Jak vésti dítě k poctivosti, navádí-li je matka ke krádeži? Jak mu vštípati lásku k pravdě, nevychází-li z kruhu lži? Jak žádati po něm poslušnost po dobrém, je-li doma pro každou maličkost bito nebo bije-li rodiče samo? A těmto zlořádům v rodině je těžko učitelu brániti! Však právě proto: čím méně lze nám působiti k nápravě v rodině a společnosti, tím více jsme povinni ujati se dítěte ve škole a hleděti zmírniti hrozné účinky, jimiž působí se na ně v okolí.

Bohužel, že spouštíme často se zřetele příčiny, jež působí na mravné jednání žákovy, a vidíme v něm jen nepřitele, jenž snaží se působení naše ve škole stížití, nás rozčilovati úmyslným přestupováním řádu školního.

Býváme často hned s úsudkem o takovém žáku hotovi — nazveme ho darebou, spustlíkem, o nějž každé dobré slovo se odráží jako hrách od stěny, pro nějž vše působení je předem ztraceno. A buď si ho více nevíšmáme nebo vyplácíme hotovými.

Namáhavá práce ve škole vynesla nám nervosu nebo aspoň občasné rozechvění nervů, jež při vyučování jeví se tím zřejměji. V tomto rozrušení házíme všechny přestupky žáků do jednoho pytle neuvažující, co k nim žáka přivedlo. Netečnost, nepozornost, ledabylost v plnění úkolů, neposlušnost a vzdor jsou ony hříchy, jež stále káňeme, jež však stále znovu u týchž žáků se jeví a z míry nás přivádějí. Budiž mi dovoleno pronéstí názor, že nikdo se neprohřeší tolik proti spravedlnosti v příčině udílení trestů jako učitel. Odsuzuje často bez výslechu, nepřipouští omluvy a má pro všechny přestupky týž trest: rány nebo vězení.

Co mrzutosti, zlosti, ale i litosti nad jednáním svým bychom si ušetřili, kdybychom vždy dovedli uvážiti příčiny, jež vedly žáka k přestupkům! Žádáme upjatou pozornost po dítěti, jež ráno nesnídalo a jemuž hladem kručí v břiše, nebo jemuž táta slibil výprask po návratu ze školy (chtěl totiž míti dítě doma). Přespolní žák neměl kdy, aby se ráno nasnídal, ale v brašně má buchtu. Myšlenka na ni zabírá celé nitro jeho, nemůže se dočkati desáté hodiny — jak tu má pozorně naslouchati výkladu o převlastku či o dělení přímek? Trestáme pro nedbale napsanou úlohu, ale za jakých okolností ji dítě psalo, nenapadne nám se ptáti.

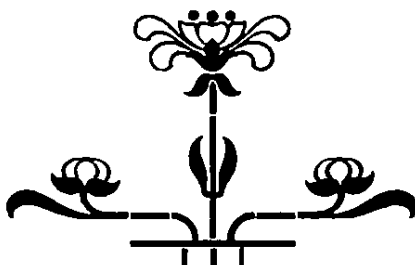
Učitel druhdy sahá k prostředkům pro utvrzení kázně, jež mu nediktuje rozvaha, ale prchlivost a okamžité rozechvění mysli. Kolikráte litovali jsme již takového přenáhlení, kolikráte byli jsme nuceni, abychom svědomí své utišili, omlouvati sami před sebou příkré jednání své, jehož bychom se po návratu rozvahy jistě nebyli dopustili! Platí to zvláště o tělesném trestání. Kdo je zvyklý vštěpovati mravní názory dětem rákoskou, nerozpakuje se druhdy udeřit i dítěte jinak hodného, dopustilo-li se chyby. Ale trestu takového citlivé dítě nezapomíná nikdy a ještě po letech vzpomíná s nevolí na bývalého učitele svého, jemuž by mělo býti vlastně vděčno. Nemají-li mnozí z nás sami takových vzpomínek?

Užívající některých „osvědčených“ prostředků nevzpomínáme, že působí pravý opak toho, čeho jsme jimi chtěli docíliti, totiž mravní nápravy dítěte. Takové jednání svědčí o tom, že nemáme pravého pochopení pro duši dítěte, že neznáme povahy jeho a že nejsme s to, abychom pocítili k němu t. zv. učitelské nebo paedagogické lásky. Jest rozhodně třeba v povolání našem takové lásky, takového sebezapření, abychom i takovým individuí, jež se zdají mravně spustlá, dovedli odpustiti sedmdesátkrát sedmkrát, dovedli jim shověti a sami u sebe ospravedlniti jejich chování. Kdo lásky té nemá, bude vždy takovému dítěti projevovali svou nevolí nebo pohrdání, nedovede s ním vlídně promluvití a jen je v odporu utvrdí. A zatím i v srdci takového zdánlivě zkaženého dítěte dala by se nalézti dobrá struna, již rozechvěti je povinností učitelovou, aby zachránil dítě před úplným spustnutím. Ovšem rákoska a stálé hubování nejsou tím elixirem, jimž se léčí takové děti.

Nechcete-li, aby dítě napsalo nesprávně slovo, upozorněte je, jak je psáti. Lépe chybě brániti než učiněnou opravovati. Tak je to i s kázní: nechcete-li, aby dítě se prohřešilo, upozorněte je, že by se mohlo prohřešiti. Známe vady dětské, předcházejme jim! Opatrnému učiteli nepřihodí se, neb aspoň zřídka se přihodí, že by musil užiti posledních prostředků kázeňských. Nejzarputilejší, nejvzdorovitější děti má učitel nedůtklivec, jenž se dá každým posuňkem, každým uklouzlým slovíčkem dítěte prohnati.

Před lety stěžoval si mně kollega s výrazem hrůzy ve tváři a slovy úplného odsouzení na žáka, jenž zcela hlasitě, za vyučování, pronesl hanebné slovo, jež slýchati lze jen v ústech lidu sprostého. Hrozné provinění! Však trest byl dle toho: předně výprask, za druhé vězení po škole (celou hodinu tam s ním p. kollega vydržel!), oznámení rodičům se žádostí, aby byl nejpřísněji potrestán a konečně špatnější známka z mravů. Na, nestydo! A jak se vlastně věc měla? Soused žaloval, že kdosi se tu neslušně zachoval, a jiný bližší soudruh určil řečeného provinilce za původce toho, že si okolní žáci ucpávali nosy. Nevinně nařčený (jsem přesvědčen, že byl nevinný) vyskočil proti utrhači jako uštknut a pronesl ono nečestné slovo. Ponechávám trpělivým čtenářům k úvaze, zasloužil-li tento žák vůbec přísnějšího trestu, a nezasloužil-li pan učitel aspoň z paedagogiky „n“.

Že jsem již u toho „neslušného zachování“ — myslíte, že žaloby toho druhu již ze škol našich vymizely? To, to! Ještě podnes se žádá po dětech, aby snažily se být ve škole nečím netělesným a udržovaly různé funkce tělesné na uzdě za každou cenu! Odtud také ty požadavky, jež v příčině kázně vůči dětem máme. Po šest hodin nehybně seděti a naslouchati s pozorností. Odcházíme-li z třídy (mám na zřeteli třídu, v níž vyučuje více učitelů) musí býti úplné ticho, přichází-li po nás někdo jiný do třídy, žádá zase ticho jako před příchodem nějakého hodnostáře. Za tou příčinou určí již vhodného policajta, jenž se postaví s křídou v ruce k tabuli a dodá material pro rákosku nebo jiný způsob trestu, čímž může býti vyučovací hodina důstojně zahájena. Po druhé hodině v přestávce zas ticho, o to se už postará osoba dozor mající a na tom si zakládající, že pouhý její hled — zjedná ticho hned. Vůbec činí se vše, aby žáci se řádně osvěžili a s novou chutí do učení, sedění a poslouchání, vnímání a osvojování se pustili. (Příště ostatek.)

Slasti a strasti národního učitelstva.

Uvažuje *Ant. Konst. Vilák.*

„Ach radost, ach radost,
hezká to květina;
jen škoda, přeškoda,
že kořínků nemá.

— — — — —
Ach žalost, ach žalost,
hořký to kořínek,
žádný z něho nepučí se
květ ani lupínek.

— — — — —
Fr. Lad. Čelakovský.

Jakkoliv za nynějších neblahých, zbědovaných a nepříznivých poměrů hmotných a za neutěšeného a rmutného postavení sociálního stav učitelství navštíven je více strastmi a žalostmi nežli slastmi a radostmi, a jakkoliv utrpení a křivdy, ústrky a obtíže stavu učitelstevu činěné, oko učitelovo

od slastí, radostí, potěšení a obveselení, povolání učitelské skýtajících, odvracují: přece nalézá se dosud, Bohu díky, dosti značné množství statečných, svěžích, dovedných a učitelskému úřadu svému s duší a s tělem věrně oddaných učitelů, kteří zapomínajíce při svojí horlivé a neúnavné práci na vinici školské na všelike ty nespravedlnosti, útrapy a svízele na nich páchané, pocívuji přece přemnohých radostí, prýstících se z výchovy a učby mládeže školní, tohoto nadějného dorostu budoucího národa. Ano s radostí a potěšením musí učitel povolání svému se věnovati, neboť kdyby mrzutě a omrzele vznešenému úřadu svému se věnoval, byl by pouhým nádenníkem na roli školské, jak o tom trefně napsal německý básník Jan Bohumír Herder: »Kdo ve svém stavu neb povolání umdlévá, kdo úřad svůj obcovati s mládeží za obtížné břemeno pokládá, tomu odejmuto bývá nejlepší a nejkrásnější požehnání, jehož nám Bůh uděliti může, totiž ze svojí denní práce radost a potěšení míti.«

Byť také stav učitelský měl zvláště za našich dnů při ohromných požadavcích do něho činěných a při dosud dosti malých platech mu skytaných mnoho nepříjemného a obtížného, ano jen soužení a strasti, hoře a trápení a často i nouzi a bídu; a byť i právě proto byl stav učitelský odstrašujícím a odpuzujícím pro jinocha a pro muže často i tísnícím a ponižujícím a ku mnohým steskům, žalobám a nářkům podněcujícím: má přece též také svoje radosti a slasti, ano potěšení a přednosti, jichž žádný jiný stav nezná, neb alespoň v míře takové jich nemá a tak hojně jich nepožívá.

Již ten první pohled na veliké vznešené povolání svého stavu musí učitele a vychovatele k radosti povzbuditi a útěchou a slastí ho nadchnouti a naplniti. Učitel hraje ovšem na jevišti světovém z větší části zdánlivě velmi nepatrnou úlohu, zvláště pak onen skrovným platem obdařený. Posuzujíc, bohužel, lidé člověka dle služného, kterého požívá, a dle blahobytu, v němž se nalézá. Přece však jako na jevišti dřvadelním ne vždycky nádherně oblečený herec skutečně důležitou úlohu hraje, a naproti tomu s počátku herci zdánlivě nepatrnému hráti jest úlohu hlavní do celé činohry důrazně zasahující a hra tak mnohých jiných na ní závisející: tak je to také právě na jevišti života a působení stavovského. Opona se vyhrne: spatřujeme tu v pestré směsi státníka a měšťana, soudce a bohoslovce, lékaře, umělce, vojína atd. Jaké to hemžení? Jaká to rozmanitost a rozličnost! Každý hraje svou úlohu, dobře nebo špatně, s větším nebo menším leskem a trpytem, v jasnějším nebo temnějším světle! A učitel? Toho ovšem skoro postrádáme v tom davu rozmanitých stavů. Stojí v pozadí jeviště, naslouchaje hře svých bratří, kteří by bez něho hráli úlohu buď velmi nepatrnou, nebo by úlohu svoji velmi špatně hráli. A byť ho žádný hlučný souhlas a potlesk, aniž zlatý déšť neodměnil; byť i stejně za oponou uschován a ukryt zůstal, aniž by s netrpělivostí vyvolán byl — tak byl to přece on, který herce k jejich rozmanitým hrám a úlohám, byť i jen v malých začátcích, připravoval, a jemuž za to kromě svých vlastních schopností a šťastných okolností co děkovati mají, hrají-li svou úlohu slušně, vážně, důstojně a s pochvalou.

Člověk jest od přírody ničím, ale okolnostmi, poměry a vzájemnými odměnnými službami, v nichž se ocitne, může se státi vším. Mezi těmito poměry, činíme člověka způsobilého a schopného za člověka, alespoň za člověka společenského, za občana státního, k obstarávání domácnosti a k věcem jiným, zasluhuje výchova a první učba a první cvičení netoliko co do času, ale i co do vlivu první místo. Člo-

věk podobá se jemnému zárodku čili prvku, který může vyrůst ve strom buď úrodný neb neúrodný, buď ve stinný nebo bezvětevnatý a bezlistý, živitelný nebo zhoubně působící. A kdo medle vyvinuje tento neurčitý zárodek? *Výchova*. Kdo jej ošetřuje a opatruje, když pučí a vyhání, kdo zalévá práhnuoucí bylinku, by předčasně neuschla? *Výchova*. Kdo pleje býlí a plevel vedle ní a vyřezává divoké výrůstky a hrboly? *Výchova*. Jaký to důležitý stav tudíž, jemuž tak veliká práce a tak vážné zaměstnání svěřeno jest, který dřímající schopnosti ze spánku jejich budí a z mohutnosti a síly k působnosti a konu je přivádí, který náklonnostem a náchylnostem stávajícího člověka pravý směr dává, jež míti musí, mají-li pro něho a pro jiné vydatnými prameny štěstí a spokojenosti se státi, který mladého občana lidské společnosti uvádí na dráhu, na níž kráčetí musí, aby se stal bodrým, užitečným člověkem. Ó, toho velikého vznešeného povolání lidí vzdělávati, je připravovati k jejich velikému nebo malému stkvělému nebo jen užitečnému a prospěšnému určení ve společnosti lidské.

A je tedy učitel větším dobrodincem společnosti lidské, je-li takovým, jakým býti má, nežli mnohé jiné stavy.

Ačkoliv jest kruh, ve kterém bezprostředně působí, jen malý a obmezený, rozšiřuje se přece jeho prostřední obor působnosti čím dále tím více. Budoucí obor působnosti jeho chovanců jest v jistém ohledu též jeho oborem; a ačkoliv také jeho a jiných oči přehlédnouti nemohou všechny ty nesčíslné následky a účinky, jež rozlévají se z jistých výkonů jeho povinností na jeho chovance, a z těchto dále na jiné lidi a stavy, ano na celá pokolení lidská, — přece je pozoruje Oko Vševidoucího, jež celý řetěz, spínající příčinu na příčinu, účinek na účinek, jedním pohledem přehlédne. Kámen, byv hozen do Okeánu, utvoří kruh, utvořený kruh způsobil druhý, a tento opět nový, a každý nový kruh další, až slabé oko lidské tvořící se kruhy dále a dále sledovati nemůže, které však silnější zrak, nežli jest lidský, ještě pak pozoruje a vidí, když kámen dávno již nalezl odpočinku na dnu mořském. (Příště dále.)

O českém gramatikářství.

Rozjímá V. Srba.

Známo, že Schleicher, otec slovanské jazykovědy srovnávací, toho byl mínění, že lidská řeč je zjevem spadajícím v obor přírodovědecký venkoncem. Ač zásadní tento omyl novějším bádáním už je načisto odbytý, v jedné věci má Schleicher přece pravdu. Nikdo neupřel, že divoch africký tak dobře jako prostý venkovan evropský, jehož jediná „škola“ jest rodina, zná mluvit úplně bez chyby, lahodně plynne a dle jazykového ducha nepřekonaně správně; a naopak školami vyučený, knižně vzdělaný člověk, jen hubu otevřít a slyšíš chybu za chybou, netak když se pustí — do psaní. Teprv vytrvalým úsilím, ohromnou pilí dojde přibližně k tomu, co si jakoby hravě osvojil, „divoch“ nebo „sprostý“ venkovan, zvláště venkovanky, požehnané z obyčeje darem výmluvnosti.

Zrcadlí se na poli jazykovém, co všude jinde v přírodě na poli krásna estetického. Obraz — socha — báseň **dostihuje** krás přírodních, ale nepřestihne nikdy. Přes to přece neustává duch lidský s úsilím sobě osvojovat vědomě, co příroda vytváří „nevědomky“; v tomf — hýbadlo sebe

zdokonalování odborného za dnů našich. „Škola“ už nestačí, třeba návodů, pomůcek, odborných spisů. Pro „jazyk“ máme dvojích, gramatik — pomůcek to po výtce teoretických, a literatur — pomůcek to více méně praktických. K cíli vede však jen gramatika nebo literatura **dobrá**, vlastnost která neroste na každé vrbě. Chtíce mluvit o gramatice, odbudem literaturu jedním slovem: literaturu, která zapoměla nebo se sřekla svého nejposvátnějšího úkolu, dostihovat krásna v mluvě **celého** národa tkvícího, ani nečti! Taková, nejsouc „dobrá“, pro vedlejší snad jádro patří do odborných museí a archivů, a nemáli ani toho, tož do stupy papírnické.

A už otvíráme otázku, která gramatika je **dobrá**. Každý bez dlouhého rozmýšlení dá tuto odpověď:

I. **dobrá** je, která se snaží jazyku t. j. národu posloužit jak nejlíp možno. Která na to zapomíná, a podjímá se národu poroučet, jazyk jeho mistrovat, **dobrá** není. Jazyk jest dílo národa, a tudíž **jeho** majetnictví; pánem nad jazykem jest národ sám, a to národ celý. Osoba gramatikářova, byť sebe učenější, ostane vždy jen sluhou, buď sluhou věrným, tož dobrým, anebo hráli si „na pána“, tož sluhou špatným.

II. **dobrá** je, která zná neb usiluje znáti **celý** materiál jazykový, rozuměj všecka slova, všecky tvary a všecky způsoby, v jakých **národ** slova a tvary skutečně a samorostle užívá. Která nadržuje části jen z toho národu, která zapírá cizáckou nákazu této vyvolené části, a která tajně nebo zjevně oktroyuje takový partikularismus celému národu, **dobrá** není.

III. **dobrá** je, která po technické stránce má jasnou, plynou a ustálenou terminologii, a která po praktické stránce o tom důkladně poučuje, čeho opravdu nutně třeba, věci pak samozřejmých anebo zkázou neohrožovaných jen krátce vypočítává.

Klassické — ovšem mrtvé — řeči, latinská a řecká, mají to štěstí, že sou spracovány v gramatikách „**dobrych**“. Jména Korszen, Curtius . . . ostanou nesmrtelna. Ký div, že brávány gramatiky řecké nebo latinské vždy a všudy za vzor. Takové počínání nelze než schvalovat ale s rezervou, že tu třeba nevyhnutelně dbáti, aby gramatikář dle těchto vzorů pracující ani na okamžik z mysli nezpouštěl rozdíl mezi jazyky mrtvými a živými.

Třebas tento rozdíl na oko byl triviální, v podstatě je důsledků náramně závažných, ba pro češtinu osudných. Věc se točí kolem otázky, kdo je nejvyšší instancí, rozhodující o jazyku; národ, živý mluvící národ-li nebo spisovatel, tedy vždy jen jednotlivec, který mluvu **celého** národa jakživ neslyšel, o ni nedbal? Jádro správné odpovědi vynikne, když věc obrátíme takhle: měl by o čem vykládat spisovatel gramatiky, kdyby národa mluvícího nebylo? Tolik co do materiálu slovního. Nyní co do formy: rozhoduje o jazykové správnosti papír popsaný od **jednotlivců**, pošlých z nářečí, o němž dějepis dokazuje, že utrpělo největší poruchu jazykovou, anebo živá nářečí, třebas nesla pohrdlivé označení „východní“, o nichž však svědomité, obětavé bádání dosvědčuje, že zachovala ryzost jazykovou?

Rozdíl jazyka živého, jako našeho českého, od jazyků mrtvých spočívá v tom, že mrtvý jazyk poznáváme jen ze zřídla **jednoho**, z památek psaných, ať kusých anebo tvořících „celou literaturu“; jazyk živý však, že má poznatková zřídla **dvě**; co do slov, tvarů a vazby: skutečnou mluvu, ale mluvu **celého** národa, anebo kdyby někdo „slyšel“ jen na nářečí, živou mluvu **všech** nářečí bez vyjímky; a co do formální spisovné **jednoty**: psané památky, ovšem, ale psané jen od takových jednotlivců, o kterých lze dokázat, že buď neutrpěli anebo překonali cizojazyčné poruchy.

Anžto živý jazyk je **činností** lidského ducha myslicího a svobodného, vyvěrá z těchto dvou zdrojů jednak centrifugální jednak centripetální hybnost jazyková, a jest na gramatikářovi, aby tyto dvě protichůdné hybnosti moudře a svědomitě v souladné udržoval rovnici. Jediným klíčem jest tu naprostá pravdymilovnost a spravedlnost. Nejmenší odchylka od pravdy aneb od nestrannosti svede místo souladu — zpotvořeninu (Zerrbild). Jestliť jazyk tisícletým dílem národa, žádnou hříčkou jedné byt i sebe učenější hlavy.

Vidno, že gramatikář živého jazyka má kdež obtížnější a nebezpečnější úkol, nežli gramatikář řeči klassických. Jak snadno svede ho úzkostlivost, aby nebyla porušena jednotnost forem, že zamítne, co jest tisíckrát správnější než co záštituje. Jak často svede ho jednostranné obdivování psaných památek vždy kusých, že se stane nespravedlivě přísným na slovo mluvené celým národem, byt stokrát bylo ladnější, než tam to psané. Jak přirozené jest, že gramatikář, ještě jinak zaměstnaný, nestačí sledovat, co na vědeckém poli jinde vyvrátilo náhledy dosavadní, a neopraví-li okamžitě, mine se — s pravdou objektivní!

Nejnebezpečnějším úskalím, zdá se, zvláště pro gramatikáře českého, je dovítit se jednou, že míti převahu v politických záležitostech nikterak neznamena, provozovat nadvládu i ve věcech jazykových. Ovšem, světovým během věcí stala se hrstka lidí kolem Prahy rozhodujícím činitelem v osudech říše svatováclavské, a nářečí těchto lidí učiněno podkladem, z něhož se vytvořila formální jednotnost spisovné češtiny. Ale — až potad, a nic dál. Osmimilionový národ v Čechách a na Moravě a ve Slezsku — nezapomínejme — národ živý, svou československou řeč vytvořivší, dochovalší a na dále dle **svých** zákonů obrábějící, tuto formální řeč jednotnou přijal jen za tím účelem, aby jemu sloužila a nikoliv aby jemu poroučela.

Neopovažuje se toho žádný gramatikář do řečtiny a do latiny, do řeči přece mrtvých, nestrpí toho ani národ živý, kdyžby i sebe učenější gramatikář na to měl sto chutí. Puncu ministerstva vyučování se nepodaří, takovým choutkám dodat oprávněnosti, nepovede, živou sílu mluvícího národa udusit, nepoštěstí svalit faktum, že „východní“ nářečí správně slovansky mluví, a západní nářečí od jakživa poněmčeně psalo. —

Tato otrava germanisační, toť druhé a mnohem nebezpečnější úskalí, jež český gramatikář ani na okamžik nesmí pustit se zřetele, chceli dostát povinnosti, sloužit národu celému. Věc je vážnější, nežli se obyčejně myslí.

Vrozená touha vzdělávat se vhání Čecha od nepaměti do vědy podávané výlučně skoro v rouše a duchu germánském. Národní bezmajetnost vnucuje prostředky nejlacinější, tedy opět — germánské. Ustavičný styk domácí i veřejný konečně je v zemi České — zas jen sloučen s živlem germánským. Tato pro všecko slovanství nejzhubnější jedovatina nevyhnutelně afficírovala a po dnes afficíruje duševní síly těch, jenž stávají se schopni péra a budují literaturu. Chvalitebno, že se malý národ český takhle činí, rozmáhá se intelligence, tuží se materiální existence ale žalostno za jak hrozné oběti!

Odkud vzalo „západní“ nářečí všecku svou politicko-hospodářskou, mravně-společenskou a národně-intellektuální bídu a zkázu, neli od germánstva? Místo slovanských zádruh — robota manství; místo slovanské věrnosti Bohu a lidem — protest . . . ní úskočnost a nevázanost; místo slovanské přesnosti a vroucnosti jazykové — úplné odslovanění a poněmčení v hláskách, v tvarech, ve vazbě. Celé této plemenné endosmosy odleskem jest — „česká“ literatura od počátku až po dnešní den.

Lze takovou literaturu s dobrým svědomím zvat „národní“? Smí učenec, který míní sepsat československou gramatiku dobrou, tuto literaturu pokládat za zdroj slovesnosti tak bezpečně, tak úspěšně, jak to mohl činit gramatikář latinský s literaturou latinskou, řecký s řeckou? Nikdy. Co obecně zveme „českou“ literaturou žádným činem nebylo a není výkvětem národního jazyka, nebylo a není výronem národního ducha, nebylo a není odleskem národní svéráznosti slovanského lidu českého.

Toto historické faktum tanulo velezasloužilému Fr. Bartošovi na mysli, když se podjímal práce své gramatikářské. Proto bral za měřítko, co je československy správně, co nikoli, mluvu lidovou, mluvu ne jednoho nářečí, nýbrž mluvu celého národa. A proto že seznal, jak spisovná čili nářečí „západní“ až na ten bezduchý hlahol slov jest načisto odslovaněné a zgermanizované skrz na skrz, navrhoval za měřítko slovanské správnosti a za náhražku některých zpotvořených spisovných tvarů — „východní“ nářečí moravská. (Příště dále.)

List ze Slezska.

Ctěná redakce! Pozastavil jsem se nad Vašimi slovy v posledním čísle t. l., ale jen na chvíli. „Vždyť to jinde není jinak“ napadlo mi brzy. Jsou přece tak různé povahy i v učitelstvu, že sotva kdy lze mluvit o nějakém „učitelském“ duchu stavu našeho.

Tu máme světáky, kteří rádi jsou, že vytáhli nohy z ústavu a mohou volně užívatí světa a společnosti, třebaš jakékoli. Ti mají zcela jiné zájmy a směry než — výchovu mládeže aneb docela — sebekázeň. Tak ještě lichocení učit. stavu vůbec, lání protivníkům a p., dojde u nich povšimnutí a uznání, dále nic.

Toť tedy, drahý pane, ptáci svobody, letající vysoko nad Váš dostřel. Nechejte, až jim křídla ochabnou.

Tu zas máme učitele proniknuté tak stavovským sebevědomím a egoismem, že nevidí na příslušnících svého stavu nic než cnosti, zásluhy a mučeníctví, kol sebe však jen samou nepřízeň k učitelstvu. Jsou jako rozmazlené děti, které spustí po každé povyk, nedostanou-li, co si umíní. Na vše pohlížejí ze svého stavovského stanoviska, jakoby svět podle toho se točiti měl. Páni ti přezdívali prostému domkaři třebaš zpátečnicků, nepřátelů školství a osvěty, jestli staví se proti větším přírážkám školním, ale žádejte od nich samých na podobný účel zlatku, uvidíte jak jsou štědrí. A přece lze dobře říci, že u onoho domkaře má 1 zlatý větší cenu a význam než u nich dobře postavených pětka. To co uvádím, není případ, to je pravidlo!

Ať přirovná takový stavovský egoista své žití k onomu většiny občanů a otáže se sama sebe, jak napomáhá k ulevení nouze spolublížních svých! Jak moc žádáno! Stavovský egoismus dusí veškero šlechetnější hnutí srdce a svědomí a staví své já nad ostatní společnost. Proti tomu, drahý pane, nic nepořídíte ideami křesťanské dokonalosti, nebo tento stavovský egoismus

duší každé šlechtné hnutí myslí, každý smysl pro spravedlnost a sebe-poznání.

A ještě jsou v učitelstvu takoví, jimž zásady Vaše, drahý pane, nejsou proti myslí, lidé dobrých úmyslů a poctivé vůle býti vychovateli mládeže i lidu v pravém slova smyslu; ale berouce z křehkostí a poklesků. duchovenstva pohoršení, zanevřeli nejen na toto, ale i na oficiální kruhy církevní vůbec. „Jaké to náboženství, když sluhové jeho nevynikají v mravním ohledu ničím nad ostatní věřící, ba sem tam dělávají zjevné pohoršení?“ Toť pohotova vždy odpověď jejich, vzpomenete-li jim o náboženství, o náboženské nebo vůbec mravní výchově. Na pohled mají pravdu, poukazují-li na vady sluhů církevních, na bezpříkladnost těch, kdož mají býti příkladem, jichžto život má býti z o s o b n ě n ý m náboženstvím.

Ale jaký to klam, vymlouvati se na vady jiných!

Což jsou ti nepříkladní duchovní pravidlem? Což je náboženství a mravnost totožnou s jejich hlasateli a sluhami? Což skvost podávaný na chatrné šáli má méně ceny než na šáli bezvadné?

Přiznáváme všichni, že je mnoho duchovních, jichž povaha se nerosovává s mravoukou náboženskou; ale neslyšel jsem také ještě kněze hlásati věřícím, aby řídili se podle něho. Kdyby učitelstvo toho rozdílu vždy pamětlivo bylo, nemohlo by s takovým zarážejícím odporem odbývati nádvakou „klerikalismem“ každou zmínku o náboženství a mravnosti vůbec, nemohlo by se uzavíratí pravdě, že ethika křesťanská nezávisí na tom, kým bývá hlásána, aniž trati ceny v ústech nehodných; ale že tato božská jiskra ozařující svědomí člověka sama v sobě je ceny neskonalé, zdobíc, zdokonalujíc a šťastným činíc každého člověka, zvláště pak učitele národního.

A učitelstvo naše je tuším dosti vzdělané, aby samostatně dopracovalo se správného a jasného názoru světového i přesvědčení náboženského bez ohledu na cokoli.

A přece pochybuji, že by k tomuto samostatnému názoru světovému většina učitelstva se již byla dopracovala. Učit. ústavy nám ho neposkytly, odborné časopisy učitelské pěstující doposud hlavně metodiku, stavovskou politiku nebo odbornou vědu školskou také k tomu se ještě nepovznesly.

Vychovat. Listy teprve činí náběh k tomu, ač postrádám tu dosud žádoucí systematiky a — dobré vůle povolaných spolupracovníků. Kompromis mezi učitelstvem a duchovenstvem je tu však nezbytný. Třeba v zájmu krásného účelu toho zanechati všecken sebeklam, sebezpřečehování, ututlování strannických zásad, zkrátka poctivou vůli hledati pravdu bez ohledu zda nám příjemnou nebo nepříjemnou.

Jsme dosud jako poutníci jdoucí za neznámým cílem hledající jen pohodlné stezky a hostinná přístřeší místo přátelské porady hádající se o cíli společné nám cesty. Hledáme cesty Páně na zemi a hle, přes očividné důkazy o řízení Prozřetelnosti Páně zavíráme jak úmyslně oči před důkazy těmito.

Poukaz na jiné je docela nemístným důvodem našeho odporu proti volání Páně „Pojďte ke mne všichni, kdož obtíženi jste!“

Ještě slovo, těm, kdož falešně poukazují na nás poutníky Velehradské jako prý na přetvařující se svatoušky. „Nikoli, sodruzí liberální, nestavíme se býti lepšími poutěmi ani programem nábož. mravním, vytknutým „Vych. Listy“. Citíme tak své křehkosti a slabosti jako jiní, citíme se tak chybujícími sedmkrát denně jako jiní; ale našli jsme zalíbení na programu ethickém, náboženském a hledáme v něm útěchu srdce, podporu vůle a stálost přesvědčení.

A to věci svědomí jednoho každého, které zlehčovati a podezřívati dovede jen špatný člověk, nikdy však učitel chtějící slouiti svobodomyšlným.

Velice včasný stesk pronesli Jste v posledním čísle „Vychov. Listů“ na nevšímavost katol. poslanců moravských k osvětovým snahám katol. spolku učitelského. Nevšímavost tato napadla mi velice při Velehradské schůzi učit. r. 1903. My Slezané Vám Váš Velehrad závidíme nemajíce tak památného střediska nábožensko-kulturního a Vaši páni poslanci ani se neukázali, ač jeden z nich byl ten čas i na Velehradě.

Učinilo to na mne dojem, jakoby to oni páni s učitelstvem katolicky smýšlejícím ani upřímně nesmyšleli a patrně učitelstvo ono jen v čas voleb znali. Jakou cenu mohou pak míti sněmovní řeči a akce jejich ve příčině školství, jen tuším, jako tuším trpkost Vaši nad takovou řekl bych ignorancí předních pracovníků národních.

K posouzení tohoto nepěkného zjevu chci laskavým čtenářům Vaším sděliti něco o poměru mezi učitelstvem a poselstvem českým ve Slezsku.

Když čeští poslanci na sněmě slezském počali r. 1890 první své zá-pasy proti germanisačnímu systému školství slezského, nenadáli se těch obtíží, jaké jim nastanou. Stálo jich (i s 3 polskými) šest proti 24 ně-meckým.

Vědomí tak veliké převahy dodávalo těmto takové zpupnosti, že třebaš bez udání důvodů, bez věcné námítky poráželi každý návrh školský po-selstva slovanského. Stačila okolnost, že promluvil poslanec český, aby sebe lepší návrh byl prostě ubit. A co horšího — z kruhů učitelů půso-bících na školách slovanských vycházely útoky na poselstvo národní, pro-jevován souhlas s německou liberální klikou sněmovní, vyvráceny vývody poslanců slovanských, žádání poslanci němečtí o podporu učit. snah — s pominutím poslanců národních. Učitelstvo (liberální) škol slovanských padalo vlastním poslancům do zad a mařilo jejich akce, tak že často sly-šeti museli posměšné poznámky i z vážné strany sněmovní, že nemají půdy v okrese svém, že nejsou tlumočnický svých voličů, ale agitatory na vlastní pěst. Dle toho byl též po několik let výsledek poslancování jejich pro školství české ve Slezsku roven nule.

Nemohl pomoci ani lid náš, který — ač školství své vydržuje mo-zolně — pramálo vlivu měl na vnitřní správu školství toho pokládaje by-rokracii školskou za mocnějšího činitele než — poslance.

Poměry tyto truchlivé a beznadějně valně se změnily od té doby, co české učitelstvo slezské se zorganizovalo na základě národním r. 1894.

Počato bylo samostatně pracovati, odkrývati slabiny germanisačního regimu slezského, přišlo se k vědomí, že vlastně učitelstvo má směr školství ve svých rukou, že žádná moc není s to vnutiti učitelstvu národnímu ducha otrockého, že škola patří lidu, že nejvyšší čas je zaraziti odnárod-ňující proud svrohu se valící do posledních dědin horských, že učitelstvo povinnno je dorozuměti se a spojití s tribuny lidu — totiž s jeho poslanci na uhájení mu školy národní.

V důsledku toho jarého probuzení navázány intimní styky s poslanci zemskými, podávány jim správné a cenné informace, zváni do učit. schůzi, informování o stavu školství národního, žádání o právní radu, svěřováno jim zastupování akci školské, vyvráceny klamné a jizlivé námítky německých matadorů sněmovních a výsledek toho všeho —? Samozvaní poručníci ně-mečtí nad školstvím českým kráčeli od jedné mravní porážky ke druhé až — uznavše marnost vtírání svého — omezili se na svůj revír. Ve sněmě vzrostla váha tribunů slovanských jako nikdy před tím. Sněm uznal ko-

nečně, že za poslanci slov. stojí nejen lid, ale i representanti jeho inteligence — učitelstvo, že doby poručíkování německého v okresech slovanských již minuly. Na učitelstvo české snesla se ovšem jistá nenávisť rozhodujících kruhů slezských, ale její málomocný vztek rozbil se brzy o tvrdé hlavy a semknuté řady jeho. Sotva kdy dosud ukázala se síla národa v tak krásném světle, jako nyní, kdy učitelstvo stanulo v přední řady národa ať přijde cokoli! Poměr ten kalí dosud jen několik bludných duší učitelských, které bídný zisk a přátelství cizáků kladou nad svou — národní a vychovatelskou povinnost.

Následky toho pevného semknutí se učitelstva k lidu a uznání poslance národního, jaký význam učitelstvo národní má a mít může ve veřejném i politickém životě, se ukázaly.

Školství slezské je v přerodu, české školství ocitá se tu v postavení, které mu věští lepší časy, ba vítěznou konkurenci nad školstvím německým. Bolavá místa arci zůstanou ledakde — pro renegatství učitelů. Naše poslance zemské je si také vědomo toho, na čí práci a pomoci poslancování, úspěšné poslancování jeho z velké části spočívá a vyhledává styky s učitelstvem národním samo. Vždyť jsme jako republikou českou v cizí oblasti.

Vy na Moravě vyvíjíte se arci v poměrech šťastnějších následkem své početní převahy a j. okolností. Leč ve směru programovém (jako učitelé sdružení na základě náboženském) nejste o nic lépe na tom prostřed stran ostatních jako my v ohledu národním; ba řekl bych přímo, že máte těžší postavení než my. Svět nevěří vašim nábož. mravním snahám podkládaje vám záměry politické, protiosvětové, zpátečnické, ne-li docela lidu zrádné. Mezinárodní směr církevní, odloučenost církevní moci (latinské) od národa i státu, slabiny a úhony mnohých z duchovenstva zbudily u většiny inteligence národní jistou nedůvěru ba nenávisť ke všem, co s církví ano i s náboženstvím souvisí, z druhé strany opět kruhy církevní staví se tak zásadně proti vši revizi zřízení církevního i náboženského programu době přiměřeného, čímž šíří se vždy víc a více propast mezi pokrokovci a konservativci.

Patří k tomu za takových okolností moc odvahy a statečnosti, státi jako Vy na programu vytčeném — nepochopení od davu, ignorování od zástupců konserv. voličstva, podezřívání neb nenávidění od pokrokářů. Pracujete v lidu i mládeži pro mravní pokrok, pomáháte volbami k rozmnožení počtu zákonodárců křesťanského směru a hle, ti, kteří ve snahách vašich se sluní v přízni lidu, vás ignorují domnívajíce se, že školství rozumí každý, nebo že netřeba mu ani tak rozuměti, jen mu vládnouti. Jaká to neupřímnost!

Páni ti přísahali na program nábožensko-mravní, napsali na prapor svůj „obrození společnosti duchem křesťanským“. Dejme tomu, i že se jim podaří ten který zákon tím směrem uskutečniti — kdo pak ho má prováděti, kdo má pracovati, aby se do lidu vžil? Poslanci snad? Chudáci! Policie snad? Ubožáci! Duchovenstvo naše? Nestačí, nemá moci. Zbývá co hlavní činitel škola a učitel v ní i mimo ní. Aha ten ignorovaný učitel má pomoci? Ta nula v politickém i veřejném životě?

Ano, laskaví čtenáři, k této nule budou pohlížeti rozhodující kruhy, s touto nulou budou počítati ti, kdož ji jinde ignorovali, budou jí snad nutiti k pomoci a součinnosti. Ale když ta politicky i sociálně utlačená nula bude chtít zůstatí skutečnou nulou a odmítne? Pak jsou páni poslanci se svým uměním u konce. Příklad slezských nár. poslanců neškodil by snad konserv. poslancům moravským. Ponižování učitelstva demoralizuje.

Veritas.

Poznejme se!

Uvažuje *Fr. Pišmistr*, katecheta v Mor. Budějovicích.

Redaktorův „Doslov“ v minulém čísle t. l. zarmoutil mě hluboko až do duše. Četl jsem jednou, dvakrát, několikrát slova, kteráž psala ruka se chvějící. „Ti, kteří by mohli nejvíce přispěti k osvobození lidu z bídy a hříchu, kněz a učitel, nepoznali se, neporozuměli svému úkolu. Lilie dávno povadly na cestách našich zápachem, jež šíří rány naší duše. Hledíme si dobrého bydla, lpíme na malichernostech, rveme se navzájem — jen jednoho nezapomínáme a to nás sjednocuje: abychom co nej-dále prchli od Krista“ —!

Uvažoval jsem o každém slovu dlouho, — dlouho jsem nepostihnu hlubokého významu jeho; zdálo se mi, že slova tato jsou přehnána. Než nutilo mě to k úvaze dále a já panu redaktorovi přisvědčuji — slova jeho jsou bohužel trpkou — pravdou! „Nepoznali se!“ Kdo? Ti, kteří denně scházejí se na místě posvátném — ve škole! Ti, kterým svěřen úkol nejvznešenější: šlechtiti, pěstovati útlou duši — něžné srdéčko dětí! Uvažoval jsem dále! Jaké může pak býti vychování dětí když se „vychovatelé“ — neznají.

Úkolem našim, povinností naši jest děti řádně vychovávat; — máme-li však svěřence své řádně vychovávat, musíme je napřed poznati. Bez poznání není možné vychovávání. A co platí o knězi a učiteli? Bez poznání se — marné vychovávání.

Chodíme denně do tříd — k dětem! Podívejme se jen hluboko do těch očí, které na nás hledí tak upřímně — oddaně a pak zpytujeme ledví své — ať kněz — ať učitel. Přesvědčíme se a uvidíme, jaký soud vyřkne nad námi náš vnitřní neklamný hlas, svědomí naše. — Kromě sebepoznání, schází nám skromnost a „dobrá vůle“. Jestliže každý kněz a učitel tyto poslední dvě si aspoň v malém osvojí, uvidíme, že nastane mezi oběma stavy „pokoj a mír, který slibovali andělé nad betlémskou stájí prozpěvující všem, kdož dobré vůle jsou“. Nuže, poznejme se — podejme si ruce ku práci tak neskonale vznešené!

Žijme dětem, pak nebudeme lpěti na malichernostech, přestaneme se rváti navzájem a přiblížíme se zase k tomu, jenž mezi dětmi nejraději prodléval, je učil, jim žehnal a nám stal se zářným příkladem!

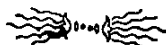
Pracujme! Právě v tomto listu, který nepěstuje žádné polemiky, ale klidně šířiti chce lásku a pravdu, ukládejme své zkušenosti ve škole.

Dokonale učeným na světě není nikdo. Zdaž nemusí někdy starý učitel skloniti hlavu a říci: „Děti mě dnes poučily“? Proto pracujme! Ukažme světu, že kněz a učitel se poznali, že jdou oba ruku v ruce za cílem vznešeným — k majáku zářivému — ke Kristu!

Pracujme a nemusíme s obavami hleděti budoucím dnům vstříc.

Ku konci prosím všechny obětavé duše, které nám porozuměly, aby nás neopouštěly.

Dejž to Bůh!

Na prahu nového roku.

„Ne z mutného oka, z ruky pilné naděje svitne.“

Začínajíc nový ročník, chceme několik slov promluvit k čtenářům, přátelům svým i nepřátelům.

Jako léta minulá budeme vytrvale hájit křesťanského rázu našeho školství a snažit se, aby duch křesťanský z rodin nevymizel, a kde vymizel, aby se vrátil, rodiny posvětil, společnost obnovil. Chceme stále ukazovat, že všechno vzdělání a všechna mravnost, není-li založena na hluboké, vroucí víře křesťanské, jest vratká a mělká. „Zpět ke Kristu“, toť naše heslo a za ním chceme stále jít v pevné důvěře v konečné vítězství pravdy, podporováni svými přáteli.

Ve škole i mezi lidem chceme dosíci pokroku, ale ne ústy, velikými slovy, nýbrž neunavnou prací. Úpravou platů zbaveni jsme nejtěžších starostí, nuže pracujme, pouze prací docílíme, že škola stane se pro děti místem radosti, pro lid dobrodiním.

Pro učitelstvo chceme svobody takové, jaké požívá každý volný, poctivý státní občan. Neohroženě vystoupíme proti každému, kdož bude chtít nám pouta klásti, i proti těm, kteří jsou z řad učitelských, jak to již i Ústřední spolek Učitelů jednot nejednou učinil, svobodný projev myšlenky ubíjejí. Činíme tak z lásky k stavu učitelskému, z lásky, která káře a napomíná, poněvadž chce míti káraný předmět mnohem lepším.

Z téže příčiny bojovati budeme proti každému pokrytectví, ať se jeví pod rouškou náboženství nebo pokrokovosti.

Přejíce pravé svobodě, popřejeme ve Vychov. Listech místa každému poctivému mínění a pochválíme každou dobrou snahu, nehledíce na osobu původce.

Kéž přátelé i nepřátelé naši řídí se zásadou: **Hledejme, co duchy spojuje, nikoli co rozdvouje.** A.

Věstniku Ústředního spolku Učit. jednot na Moravě. V čís. 52. uveřejnili jste několik vět z článku Kadlčákova „Svítá“ tak, že jim každý, kdo článku toho nezná, musí podkládati smysl jiný, než spisovatel mínil. Kdybyste článku zmíněného použili k věcné kritice, odpověděli bychom také věcně; avšak vy jste ho zneužili k nepěknému útoku osobnímu a na ten neodpovídáme. *Redakce.*

„Vychovatelské Listy“ vycházejí dvakrát měsíčně (5. a 20.)

Předplatné na celý rok obnáší 6 K

Redaktor Alois Adamec, učitel měšťanské školy v Ivančicích.

Administraci a expedici vede Hedv. Rubrová, učitelka v Brně, na Petrově č. 1.

— Pouze administraci posílá se předplatné. —

Nákladem Katolického spolku českých učitelů na Moravě.

Příspěvky se honorují.

Inserty účtují se levně.